

Gayatri Chakravorty Spivak 2012 Kiotó-díjasa

Legyen olyan mély a gondolkodás,
amilyen mély a hallgatás

2012-ben Gayatri Chakravorty Spivaknak, korunk egyik legjelentősebb irodalomtudósának ítelték oda a Kiotó-díjat Műve-

szetek és filozófia kategóriában. Spivak a jelölőbizottság értékelése szerint az alábbiakkal érdemelte ki a rangos kitüntetést:

„Gayatri Chakravorty Spivak olyan indiai értelmiségi, aki metszően éles kritikával viszonyul az intellektuális gyarmatosításhoz, amely magas fokon globalizált világunkban is újratermelődik mindazokban a »hatalom« és a »tudás« közötti geopolitikai konfigurációkban, amelyeken keresztül a különböző földrajzi területek, társadalmi osztályok, etnikai csoportok, vallások, generációk, társadalmi nemek és egyéb tényezők komplex módon összefonódnak. Spivak professzor asszony az irodalomelméleti dekonstrukciót a kortárs politika, közgazdaságtan és kultúra közegébe ültette át, s míg a történelem- és politikatudományokra, valamint a feminizmusra is erőteljes hatást gyakorolt, saját kulturális és kritikai elméletét is kidolgozta a bölcsészettudományok számára. Legismertebb munkája *Can the Subaltern Speak?*¹ címmel az alárendeltekéről szól, azokról a gazdasági értelemben megfosztottakról, akiket erőszakkal marginalizáltak, és társadalmi státuszukból fakadóan képviselő nélkül maradtak. Spivak ebben a cikkben az alárendeltek történelem folyamán elnémított hangjának a figyelmes meghallgatására hív fel, s egyúttal felemeli a szavát a mások általi képviselő során újraképzett identitások és az azokban megjelenő elnyomó struktúrák ellen. Álláspontját jól példázza a »tanulva felejtés« (*unlearning*) koncepciója – az egyes

ember privilegizált helyzetének megingatása és a tudás geopolitikai helyzetével számot vető tanulás –, amely nagyban hatott a posztkolonializmus fejlődésére, mégpedig annak a politikai, gazdasági és kulturális berendezkedésnek kritikája révén, amely eredetileg a nemzetállamok korlátaival lett volna hivatott megbirkózni, ám ehelyett mégis egyfajta új kolonializmusként kezdett el funkcionálni. Ezzel az újonnan bonthatkozó kolonializmussal szemben Spivak elutasítja a nacionalizmus zárt képzetrendszerét és a transznacionális képzetvilágot helyezi előtérbe, amely az egyes nyelvek mélyen gyökerező különböző kultúrák pluralitásában kezd el hatni. A különféle nyelvek tanulmányozása iránti elkötelezettségével összhangban, a bölcsészettudományok nevében az irodalmi szövegek és történelmi dokumentumok a geopolitikai helyzet és a világgazdaság kontextusával ápolts belső összefüggéseinek a mélyreható elemzéséért is szót emelt. Spivak mindezzel sikeresen mutat rá a bölcsészettudományoknak, például az összehasonlító irodalomtudománynak a nemzetközi politikai helyzet kritikájában érvényesíthető lehetőségeire.

Spivak világnézetének a háttérben egy olyan életfilozófia áll, amely arra ösztönzi őt is, hogy lelépjen a pulpitusról és egyfajta »akadémiai aktivizmus« formájában keressen új utakat. Indiai állampolgárságát megőrizve az USA-ban tanít és találkozókön, konferenciákon vesz részt a világ minden táján. Nyugat-bengáli otthonába is rendszeresen ellátogat, írás-olvasás oktatást szervez a vidéki falvakban, és a helyi irodalmak fordítását is támogatja Indiában és Bangladesben. Spivak professzor asszony elkötelezetten igyekszik betölteni mindazt, amit az elnyomás láthatatlan struktúrája által a nyelvüktől és történelmüktől megfosztott kisebbségek iránti alapvető és etikai felelősségvállalásnak tekint. Ez irányú társadalmi munkája jelentős mértékű együttérzést és mély tiszteletet váltott ki világszerte.”²

A jelölőbizottság fenti sajtóközleménye, amely egyrészt hűségesen tükrözni látszik Spivak eredményeinek japánbéli fogadtatását, egyúttal arra is rávilágít, hogy nagyra kell értékeljük ezeket az eredményeket a világ standardizációjával (a nacionalizmussal, az intellektuális gyarmatosítással és a globalizációval) szembeni teoretikus kiállás, valamint a bölcsészettudományok (az akadémiai aktivizmus és a jelen geopolitikai helyzetben gyakorolt társadalomkritika formájában történő) rehabilitációja és az akadémián kívüli elemi oktatás régi gyakorlatának a példáiként is.

De szerintem mindezen túlmenően is létezik még egy további figyelemre méltó oka annak, hogy Spivak filozófiája – különösen a „tanulva felejtés” gondolata – Japánban ilyen kedvező fogadtatásra talált. A „tanulva felejtésnek” abban a folyamatában, amelynek során megtanulunk az alárendeltekhez beszélni, Spivak a történelem folyamán elhallgattatott emberek csöndjének a „megmérésére” utal. Spivak és a japánok számára ezeknek az embereknek a hallgatása semmi eset-

re sem semmis, hanem egyfajta hang – egy hangtalan hang, amit meg kell mérnünk és válaszolnunk kell rá. Mindazonáltal, hogyan gondolhatunk mi, Spivak és a japánok erre a csöndre mint valami jelentésselire egy olyan logikai téren *belül*, amit a „lét vagy a semmi” típusú binaritások uralnak, s a kereteit pedig az az európai gondolkodás adja, amit mi posztkoloniális, nyugatiasított emberekként sajátítottunk el? Azt gondolom, hogy ez az a komoly probléma, amiben a japánok osztoznak Spivakkal.

Mindebből következően Spivak csaknem minden könyvét japánra is lefordították. 2007-ben harmadik alkalommal látogatott el Japánba. Tokiói előadókörútjának a szövegei ugyancsak kiadásra kerültek (G. Ch. Spivak, *Conversations in Japan*, Tokyo, 2009). ■■■

1 „Szóra bírható-e az alárendelt?” In *Helikon*, 1996/4. (Szerk. Szamosi Gertrúd, ford. Mánfai Alice és Tamay László)

2 http://www.inamori-f.or.jp/laureates/k28_c_gayatri/ctn_e.html

Fenyvesi Kristóf fordítása

Hiroshi Abe: japán filozófus, a Kiotói Egyetem docense.